
MAKTABGACHA TA'LIM: BOLANING KELAJAGI VA TARBIYASI UCHUN MUHIM JARAYON

Radjabova Ismigul Rustamovna

“Iqtisodiyot va pedagogika universiteti” nodavlat ta’lim muassasasi “Kompyuter tizimlari” kafedrası katta o’qituvchisi, mustaqil ilmiy izlanuvchi.
ismigulradjabova73@gmail.com

Rayimova Zuhra Ne’mat qizi,

Tursunboyeva Nozima Qurbonmurod qizi

“Iqtisodiyot va pedagogika universiteti” nodavlat ta’lim muassasasi Pedagogika fakulteti “O‘zbek tili va adabiyoti” yo‘nalishi 1-bosqich talabalari

Annotatsiya

Maktabgacha ta’lim-bu bola hayotining dastlabki yillarida, maktabga borishdan oldin oladigan ta’lim bosqichidir. Bu davrda bola o‘z atrofini kashf eta boshlaydi, yangi ko‘nikmalarni o‘rganadi va ijtimoiylashishni boshlaydi. Maqolada ertaklar orqali bolalar ongining shakllanishi, tasavvurlarining rivojlanishi va shu bilan birga bolalarning muhitga moslashishi haqida tahlillarni o‘z ichiga oladi.

Tayanch so‘zlar: Maktabgacha ta’lim, bolalarni rivojlantirish usullari, xalq og‘zaki ijodiyoti.

ДОШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ВАЖНЫЙ ПРОЦЕСС ДЛЯ БУДУЩЕГО И ОБРАЗОВАНИЯ РЕБЕНКА.

Раджабова Исмигуль Рустамовна

старший преподаватель кафедры “Компьютерные системы”

негосударственного образовательного учреждения “Университет экономики и педагогики”, независимый научный поисковик.

Раимова Зухра Немат кизи,

Турсунбаева Нозима Гурбанмурад кизи студентки 1 ступени кафедры

“Узбекский язык и литература” педагогического факультета НОУ

“Университет экономики и педагогики”.

Аннотация

Дошкольное образование – это этап образования, который ребенок получает в первые годы своей жизни, прежде чем пойти в школу. В этот период ребенок начинает исследовать свое окружение, осваивать новые навыки и общаться. В статье проводится анализ формирования детского сознания, развития его воображения и одновременно адаптации детей к окружающей среде посредством сказки.

Ключевые слова: Дошкольное образование, методы развития ребенка, народное творчество.

PRE-SCHOOL EDUCATION: AN IMPORTANT PROCESS FOR THE FUTURE AND EDUCATION OF A CHILD

Radjabova Ismigul Rustamovna

senior lecturer of the Department of Computer Systems of the non-governmental educational institution University of Economics and Pedagogy, independent scientific researcher.

Rayimova Zuhra Ne'mat qizi,

Tursunboyeva Nozima Qurbonmurod qizi

Students of the 1st stage of the "Uzbek language and literature" department of the Faculty of Pedagogy of the non-state educational institution "University of Economics and Pedagogy".

Annotation

Preschool education is a stage of education that a child receives in the first years of his life before going to school. During this period, the child begins to explore his environment, learn new skills and communicate. The article analyzes the formation of children's consciousness, the development of his imagination and, at the same time, the adaptation of children to the environment through a fairy tale.

Keywords. Preschool education, child development methods, folk art.

Kirish

Maktabgacha ta'limning ahamiyati bolaning keyingi ta'lim bosqichlari uchun muhim o'rin egallaydi. Dastlabki axborotlar to'plamini bola aynan maktabgacha ta'limda oladi. Atrofidagi inson (onasi, otasi, bobo, buvi va h.k.) lardan har xil ma'lumotlar ola boshlaydi. Shu jumladan ertak va rivoyatlar, xalq og'zaki ijodiyotining bolalarni rivojlantirish va tarbiyalashdagi ahamiyati muhimdir. Ertaklarning ta'siri orqali bolalar o'z his-tuyg'ularini ifodalash, boshqalar bilan muloqotda bo'lish va ijodiy faoliyatni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bolalarning psixologik rivojlanishi, til va tafakkur ko'nikmalarini shakllantirishda ertaklarning qanday ahamiyatga ega ekanini ham o'rganadi.

Asosiy qism

Maktabgacha ta'lim yaxlit ta'lim jarayonining turli sohalarini integratsiyalashuviga yo'naltirilgan ish uslublari hisoblanadi. Bolalarning ma'naviy rivojlanishi yetuk va salohiyatli kadrlarga bog'liq. Jamiyat rivojlangan sayin yetuk kadrlarni o'qitib tarbiyalash muammosi tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Maktabgacha ta'limning ahamiyati:

- Aqliy rivojlanish: Tilni o'rganish, muloqot qilish, fikrlash, xotira va e'tiborni rivojlantirish.
- Ijtimoiy rivojlanish: Boshqa bolalar bilan o'ynash, muloqot qilish, hamkorlik qilishni o'rganish.
- Jismoniy rivojlanish: Harakat qilish, o'yinlar o'ynash orqali jismoniy kuch va salomatlikni mustahkamlash.
- Emotsional rivojlanish: His-tuyg'ularini ifoda etish, boshqarishni o'rganish.
- Maktabgacha ta'limning turlari:
  - Oilada ta'lim: Bolaning ota-onasi tomonidan uyda olib boriladigan ta'lim.
  - Davlat maktabgacha ta'lim muassasalari: Bolalar bog'chalari, rivojlanish markazlari.
  - Xususiy maktabgacha ta'lim muassasalari: Turli ta'lim dasturlarini taklif qiluvchi xususiy muassasalar.
  - Maktabgacha ta'limning maqsadlari:

- Bolani maktabga tayyorlash.
- Bolaning barcha tomonlama rivojlanishiga hissa qo‘shish.
- Bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshirish.
- Bolaning ijtimoiylashishini ta‘minlash.

Bugungi kunda maktabgacha ta‘limning to‘g‘ridan to‘g‘ri amaliyotida yaxlit ta‘lim jarayonining turli sohalarini integratsiyalashuviga yo‘naltirilgan ish uslublari va usullari tobora omallashib bormoqda: Masalan, boshlang‘ich maktabgacha yoshdagi bolalarni xalq ijodiyoti bilan tanishtirish bunday tarbiyaviy ta‘limni jalb qilishni o‘z ichiga oladi. Sohalar: Og‘zaki ijodkorlik (hikoya va ertak tinglash); musiqa (xalq qo‘shiqlari bilan tanishish va ijro etish); tasviriy san‘at (xalq og‘zaki ijodi asarlari asosida amaliy qo‘llash va chizish, xalq hunarmandchiligi mahoratini egallash); teatr (folklor asarlarini sahnalashtirish); jismoniy rivojlanish (muntazam lahzalarda xalq qofiyalari va qo‘shiqlardan foydalanish, ochiq havodagi o‘yinlarga hamrohlik qilish) va boshqalar. Shunday qilib, xalq ijodiyotining bolalarni rivojlantirish va tarbiyalashdagi rolini ortiqcha baholash qiyin. Bola go‘daklik davridagi folklorning dastlabki asarlari bilan tanishadi, bolalar qofiyalarni tinglaydi. Bolalik davrida ertak bilan uchrashish sodir bo‘ladi. Ertaklar turli xil mavzularda yozilgan bo‘lib, ular: hayvonlar haqidagi ertaklar, hayotiy-maishiy ertaklar, sehrli ertaklar va boshqalardir. Yosh bolalar orasida eng mashhurlari hayvonlar haqidagi ertaklardir. Hayvonlar haqidagi ertaklar majoziy yo‘g‘rilgan bo‘ladi, ya‘ni turli xil hayvonlar orqali inson obrazi yoritilib beriladi. Bolalarni tanib olish lahzasi o‘ziga tortadi. Ular: tulki-ayyor, bo‘ri-yovuz va tor fikrli, ayiq-kuchli va hokazo ekanligini tezda eslaydilar. Bolalar ushbu timsollar orqali xulosalar chiqaradi. Ertakdagi muayyan qahramonning ijtimoiy rolini tushinish birinchi qadam bo‘ladi. Bolaning ezgulik va yomonlik, sahiylik va ochko‘zlik, mehnatsevarlik va dangasalik haqidagi ma‘naviy-axloqiy g‘oyalarini shakllantirishga qaratilgan. Yuqoridagi xislatlar, nafaqat xalq og‘zaki ijodi asarlarida, balki badiiy ertaklarda ham muhim omil hisoblanadi. Umumiy qabul qilingan davrlashtirishga ko‘ra, 3 yoshdan 4 yoshgacha bo‘lgan bolaning shaxsiyatini rivojlanish davrini diqqat, xotira, vizual va samarali fikrlash va nutqni jadal rivojlantirish davrini o‘z ichiga oladi. Bola nutqini rivojlantirishning eng samarali usuli bolaga she‘r yodlatishdir. Maktabgacha yoshdagi bolaning tasavvuri ham rivojlana boshlaydi, ijtimoiy xulq-atvor qoidalari va meyorlari haqida

g'oyalar shakllanadi, eng muhimi, axloqiy qadriyatlar tizimi shakllanadi va kichkina odamning kelajakdagi hayoti ko'p jihatdan unga bog'liq. Bola yoshlikdan kattalarga bo'lgan hurmatni, mehr-oqibatni, odob-axloq qoidalarini yanada yaxshiroq tushunib boradi. Qaysi ma'naviy ko'rsatmalar yetakchi bo'ladi? Boshlang'ich maktabgacha yoshdagi bolalar quyidagi janrlar bilan ifodalangan og'zaki xalq ijodiyotining butun repertuaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladilar: topishmoqlar, tillar, dostonlar, xalq qo'shiqlari, maqol va matallar, ertaklar va ijtimoiy ertaklar. Avloddan avlodga o'tib kelayotgan folklor asarlarining xilma xilligi xalq donoligi va tajribasining chuqurligini aks ettiradi va maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishning yetakchi vositasidir. Xalq bolalar bog'chasi qofiyalari va qo'shiqlari bolalar bog'chasida odatiy daqiqalarni tashkil qilishda qulay hissiy muhitni yaratishga yordam beradi: yuvish, ovqatlantirish yoki kiyinish. Bolalar xalq nutqining asl tovushini zavq bilan tinglaydilar, she'riy ritmni ushlashga harakat qiladilar va keyinchalik xalq amaliy san'ati asarlarining ma'nosini tushunadilar. Maktabgacha yoshdagi bolalar qofiyalari va qo'shiqlarining so'zlarini osongina eslab qolishadi, chunki qofiyalar ohangdorligi bolani jalb etadi. Ularni odatiy daqiqalarda yoki o'yinlarda mustaqil ravishda takrorlaydilar, folklor madaniyati bilan tanishadilar.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda o'yin faoliyati asta-sekin yetakchi o'rinni egallaydi va bolalar hali ham "birgalikda" o'ynashdan ko'ra ko'proq darajada yonma-yon o'ynashsa ham maktabgacha yoshdagi bolalar o'yinlarida xalq ertaklari syujetlarining aks-sadolarini ko'rish mumkin. Xalq og'zaki ijodi asarlaridagi xarakter va personajlarning xulq-atvori bolaga quyon kabi sakrash yoki tulkiga o'xshab yashirincha suzish imkoniyati bolalarga turli xil ertakdagi vaziyatlarni muvaffaqiyatli taqlid qilish orqali beriladi: minora qurish yoki ayiqlar uyida choy ichish. Bolalarni erta maktabgacha yoshda xalq amaliy san'ati olami bilan tanishtirishning samarali usuli ertak o'qish va tinglashdir. Kichik maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasining o'ziga xos xususiyati og'zaki idrok etish mexanizmlarining yetarli emasligi boshqacha qilib aytganda, bola xalq ertaklari badiiy dunyosining o'ziga xosligini tushunishi uchun uning mazmunini ko'proq tasavvur qilish kerak. Iloji boricha quyidagi usullardan foydalanish o'rinni o'zlashtirish kerak: evristik suhbat; mashhur rassomlarning rasmlari bilan ishlash; o'qituvchining

yordamida ertakni badiiy aytib berish; rasmlar asosida bolalarning badiiy hikoyalari; teatrlashtirilgan o'yinlarda ertak syujetlarini namoyon qilish va boshqalar. Birinchi navbatda, boshlang'ich maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishga qaratilgan teatrlashtirilgan o'yin texnikasi, ayniqsa, maktabgacha yoshdagi bolalar orasida mashhurdir. Ertaklarda turli xil ko'rinishdagi boy materiallar mavjud. Qahramonlar satrlari ustida ishlash va o'z fikrlarini yaratish jarayonida bolaning so'z boyligi faollashadi, nutq madaniyati uning intonatsion tuzilishi va ifodaliligi yaxshilanadi. Bolalar ijodiy o'yinlarida bolaning tili va grammatik jihatdan shakllantirilgan nutqi rivojlanadi. Rivojlantirish, lug'at, grammatika va nutqning uyg'unligiga murakkab ta'sir ko'rsatadigan o'yinlar qiziqarli va hayajonli bo'lishi kerak. Teatr o'yinlari miniatyura asarlar shaklida, shuningdek, puxta ishlab chiqarishni talab qiladigan uzoq muddatli loyihalar shaklida amalga oshirilishi mumkin. Ilg'or usullar maktabgacha ta'lim muassalari negizida xalq ertaklari syujetlarini sahnalashtirish ishlarini tizimli ravishda kiritadigan teatr studiyalarini tashkil etishni tavsiya qiladi. Xalq amaliy san'ati asarlarini o'rganishda "teatrlashtirilgan o'yin" usuliga murojaat qilishdan maqsad ta'lim jarayonining samarali tizimi sharoitida bolaning shaxsini, ijodiy, nutq va motivatsion faoliyatini har tomonlama rivojlantirish. Pedagogika fani va amaliyotining so'ngi yutuqlari, yagona ta'lim makonining barcha subyektlari integratsiyasi to'g'risida. Maqsad teatrlashtirilgan tomoshalarni tashkil etish jarayonida o'quv jarayoni sub'yektlari oldida turgan vazifalarni belgilaydi: Bolalarning psixologik xotirjamligini va sog'ligini ta'minlash; qobiliyatlarini rivojlantirish; ijodiy tasavvur va tafakkurni rivojlantirish; muloqot va nutq ko'nikmalarini rivojlantirish. Bolaning bilimga, ijodkorlikka, o'zbek xalqi san'ati bilan aloqaga bo'lgan motivatsion tayyorgarligini rivojlantirish va buning natijasida ma'naviy tajribani aks ettirish va uzatish jarayonlari asosida qadriyat yo'nalishlarini shakllantirish uchun alohida vazifa belgilanishi mumkin. Ishning keng tarqalgan shakllari orasida: qo'g'irchoq teatri tomoshalari va ular haqida suhbatlar tomosha qilish, turli ertak va dramalarni sahnalashtirish va boshqalar. Boshlang'ich maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish va tarbiyalashning samarali vositasi sifatida maktabgacha ta'lim tashkilotining ta'lim jarayoni, ularni milliy madaniyat asoslari bilan tanishtirish, og'zaki xalq amaliy san'ati, xalq o'yinchoqlari va xalq o'yinlari- bu bilimlarni o'z

ichiga olgan va bolalarga an'anaviy milliy madaniyatni meros qilib olish imkonini beradigan vositadir. Madaniy meros avloddan avlodga o'tib bola dunyosini rivojlantiradi va boyitadi. Xalq og'zaki ijodi xalq hikmatlarini yetkazish va bolalarni rivojlantirishning dastlabki bosqichida tarbiyalashning o'ziga xos vositasidir.

Xulosa

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz o'rinli bo'lardiki, qayerda va qaysi bolalarning shaxsiy rivojlanish jarayoniga samarali ta'sir ko'rsatadigan va ularning dunyoga bo'lgan qadriyatli munosabatini shakllantirishga ta'sir qiluvchi pedagogik texnologiyalarni topish muammosi bizning davrimiz maktabgacha ta'lim pedagogikasining yetakchi muammolaridan biridir.

Hozirgi kunda mamlakatimiz shahar va qishloqlarida maktabgacha ta'lim tashkilotlari joylashmagan hudud bo'lmasa kerak. Har bir bola ongida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'llanilgan metodlar, ular eshitgan ertaklar va o'yinlar rivojlantirib boradi. Bundan tashqari bolada yangi ko'nikmalar hosil qiladi. Bu esa bolaning kelajakda yuksalishiga ta'sir ko'rsatadi. Ertakdagi mifologik obrazlarning ijobiy va salbiy tomonlari bola ongida ikki xil qarashlarni paydo qiladi, ya'ni yaxshi va yomonni, oq-u qorani farqlay olishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Bola oldiga qo'ygan maqsadlari yo'lidagi to'siqlarni yengib o'tish, qiyinchiliklarga bardosh berish, o'z maqsadlari yo'lidan hech qachon ortga qaytmaslik, orzularidan voz kechmaslikni yoshlikdan o'rganib boradi. Bola go'dakligida ona allasi qanchalik ahamiyatga ega bo'lsa, u ulg'ayib borgan sayin ertak, hikoya, qissa, doston, matal, masal, xalq maqollari, keyinchalik katta janrlardagi badiiy adabiyotlar, xususan, roman, dramatik kitoblar, tragedik va komedik turdagi asarlar muhim o'rin tutadi va kelajakda bola mutaxassis bo'lib yetishishiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 2-avgustdagi 426-sonli qarori bilan tasdiqlangan Oilaviy nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari to'g'risida nizom: <https://lex.uz/acts/-4646908>.

-
2. D.Baratova. Noto‘liq oilada tarbiyalanayotgan bolalarning oila va oilaviy munosabatlar to‘g‘risidagi tasavvurlari. O‘zbekiston Milliy Universiteti xabarlar. 2024-y.1/8 ISSN 2181-7324-B/77-79.
  3. Radjabova, I. R. (2024). TALABALARNI OLIY TA’LIMGAMOSLACHUVCHANLIK KOMPETENSIYASINING TARKIBIY QISMLARI VA XUSUSIYATLARI. GOLDEN BRAIN, 2(12), 165-170.
  4. Rustamovna, R. I. (2024). SUBJECT: PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL CONDITIONS OF DEVELOPING COMPETENCE OF STUDENTS'ADAPTABILITY TO HIGHER EDUCATION. IMRAS, 7(6), 155-157.
  5. Xidirova, N. B., qizi Oromova, S. S., & Otajonova, K. R. (2024). MULTIMEDIALI TEXNOLOGIYALAR VA ULARNING PSIXOLOGIYADA QO ‘LLANILISHI. GOLDEN BRAIN, 2(20), 157-161.
  6. Xidirova, N. B., & qizi Muqimova, G. Z. (2024). EXCELDA DIAGRAMMALAR BILAN ISHLASH. GOLDEN BRAIN, 2(20), 167-171.
  7. Xidirova, N. B., & qizi Nomozova, F. A. (2024). RAQAMLI MATERIALLAR VA INTERAKTIV PLATFORMALAR YORDAMIDA TABIIY FANLARNI O ‘QITISH. GOLDEN BRAIN, 2(20), 162-166.